

Nr 64

Utlåtande i anledning av motioner om rätt att för förmån inom den allmänna försäkringen tillgodoräkna vård av barn i hemmet.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 686 av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Fälldin* samt II: 878 av herrar *Nilsson* i *Tvärälund* och *Boo*.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att pensionsförsäkringskommittén får i uppdrag att grundligt överväga frågan om att barnavårdande uppgifter i hemmet skall medföra rätt till ATP-poäng under ett begränsat antal år i enlighet med vad i motionen anförts».

Motionärerna anför, att de förslagsvis kan tänka sig att ATP-poäng tillgodoräknas den som i hemmet vårdar barn under tre år, dock för sammanlagt högst tio år. Beträffande innehållet i övrigt i motionerna får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 686.

Gällande bestämmelser m. m.

Försäkringen för *tilläggs pension* enligt lagen om allmän försäkring avser att bereda *älderspension*, *förtidspension* och *familjepension* utöver folkpensionen. Rätten till tilläggs pension grundas på inkomsten av det förvärvsarbete, som den försäkrade utför under sin aktiva tid, och pensionen är avvägd i förhållande till denna inkomst.

Den inkomst som blir pensionsgrundande inom tilläggs pensioneringen, är den försäkrades *inkomst av förvärvsarbete* under åren fr. o. m. det då han fyller 16 år t. o. m. det då han fyller 65 år. Inkomster för år under vilket den försäkrade avlidit eller åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt lagen om allmän försäkring är dock ej pensionsgrundande. Förvärvsarbetsinkomsterna indelas i inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete.

Den pensionsgrundande inkomsten motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger en viss minimigräns, det vid årets ingång gällande basbeloppet, vilket avräknas i första hand mot inkomst av anställning. Maximigränsen för beräkning av den pensionsgrundande inkomsten utgör sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet, dvs. 30 000 kr. i 1957 års penningvärde.

För varje år, för vilket pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoängen utgör den pensionsgrundande inkomsten delad med basbeloppet vid årets ingång.

Ålderspension till svensk medborgare utgår under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknas honom för minst tre år eller, om den försäkrade är född år 1896, två år.

Ålderspension utgår fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 67 år med möjlighet till förtida och uppskjutet pensionsuttag efter samma regler som inom folkpensioneringen.

Storleken av den ålderspension, som börjar utgå vid 67 års ålder, utgör 60 procent av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pensionen skall utges, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna (femtonårsregeln). Har pensionspoäng tillgodoräknats honom för mindre än 30 år, skall dock nämnda produkt minskas med $\frac{1}{30}$ för varje år, som antalet poängår understiger 30 (trettioårsregeln). I pensioneringens inledningsskede har 30-årsregeln ersatts med en 20-årsregel för dem som är födda åren 1896—1914. För dem som är födda under något av åren 1915—1923 fordras i stället för 30 år 21 år för dem som är födda 1915, 22 år för dem som är födda 1916 o. s. v.

Förtidspension utgår till den, vilkens arbetsförmåga på grund av invaliditet är nedsatt med minst hälften. Vid förlust av arbetsförmågan utgår hel förtidspension med samma belopp som vederbörande skulle erhålla i ålderspension från 67 års ålder.

Familjepension utgöres av änkepension och barnpension. Änkepension utgår förutsatt att äktenskapet ingåtts senast då mannen fyllde 60 år och att det varat i minst fem år. Har makarna gemensamma barn, utgår dock änkepension oavsett om dessa förutsättningar föreligger eller ej. Barnpension utgår då den avlidne efterlämnar barn under 19 år. Tilläggs pensioneringens familjepension motsvarar en viss del av den tilläggs pension, som den avlidne uppbar eller skulle ha erhållit om han blivit invalid, nämligen för en efterlevande (änka eller barn) 40 %, för två efterlevande (änka och ett barn eller två barn) 50 % o. s. v. För fem eller flera efterlevande utgår 80 % av den avlidnes tilläggs pension.

I likhet med folkpensioneringen finansieras tilläggs pensioneringen enligt ett fördelningssystem, dock endast med avgifter och således utan tillskott av skattemedel; inom tilläggs pensioneringen uppbygges vidare en betydande fond, allmänna pensionsfonden. På inkomst av anställning erlägges kollektiv arbetsgivaravgift. På inkomst av annat förvärvsarbete erlägges egenavgift, vilken benämnes tilläggs pensionsavgift. Samma uttagsprocent tillämpas för arbetsgivaravgift och tilläggs pensionsavgift.

Rätt till tilläggs pension har börjat intjänas och avgifter erlagts från och med år 1960.

Såsom framgår av det sagda grundas rätt till pension på *inkomst av förvärvsarbete*. Värdet av en husmoders arbete i hemmet grundar alltså icke rätt till pension. *Pensionsutredningen* anförde i denna fråga i sitt år 1950 avgivna betänkande (SOU 1950: 33) bland annat:

Trots att vissa skäl kunna anföras till förmån för en hustrupension av här angiven art, är utredningen icke beredd att för närvarande förorda införandet av en dylik pension med hänsyn till den fördyring av försäkringen detta skulle medföra. Utredningen vill emellertid betona att det i detta fall icke är fråga om ett principiellt avståndstagande. Här rör det sig endast om en avvägning på kostnadsplanet utan betydelse för det tekniska systemet som sådant. Utredningen vill därför sluta behandlingen av frågan om husmödrars pensionering med en rekommendation till dem, som av olika anledningar komma att taga ställning till utredningens förslag, att uppmärksamma detta spörsmål.

I *motioner till 1961 års riksdag* yrkades att frågan om självständig pensionsrätt för h e m a r b e t a n d e h u s m ö d r a r skulle utredas. Motionerna avslogs i enlighet med vad *andra lagutskottet i utlåtande nr 56* hemställt. Utskottet anförde:

Såsom motionärerna påpekat är frågan svårlöst och inrymmer ett flertal problem. Först må framhållas svårigheten att såväl i allmänhet som i det enskilda fallet göra en rättvisande uppskattning i penningar av värdet av husmödrars arbete i hemmet. Såsom grund för pensionsberäkningen synes en sådan uppskattning nödvändig. Vidare bör understrykas, att en eventuell pension till husmödrar liksom annan ATP-pension i princip måste vara avsedd att ersätta inkomstbortfallet när den försäkrade drar sig tillbaka från arbetslivet. Att inom ett obligatoriskt pensionssystem bestämma generell pensionsålder för hemarbetande husmödrar, även om variationer inom vissa gränser skulle kunna tänkas, synes svårligen kunna ske. Härtill kommer problemet med avgifterna för en sådan pensionering. Dessa skulle komma att drabba familjens kontantinkomster, d.v.s. regelmässigt makens arbetsförtjänst bland annat under den tid då i många fall familjens kostnader för barnens underhåll och uppfostran är stora. Att obligatoriskt ålägga sådan avgiftsbetalning synes varken lämpligt eller genomförbart. För de flesta familjer, i synnerhet barnfamiljerna, måste det framstå som mera angeläget att kunna disponera större del av mannens arbetsförtjänster under den aktiva åldern än att bygga på ålderstryggheten utöver de förmåner som familjen är tillförsäkrad genom folkpensioneringen och mannens ATP-pension.

Även om skäl kan anföras för motionärernas yrkande finner sig utskottet på grund av det anförda icke kunna biträda motionsyrkandet. I sammanhanget vill utskottet erinra om att möjlighet att genom frivillig försäkring åvägabringa självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar finnes såväl genom pensionsstyrelsens frivilliga försäkring som genom enskild pensionsförsäkring.

Även *1962 års riksdag* hade i anledning av *motioner* att ta ställning till frågan om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar. Ett av önskemålen i motionerna var att det måtte beredas möjlighet för husmödrar att tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid, då de lämnat sitt förvärvsarbete

för att taga vård om sina minderåriga barn. Dessa gratispoäng skulle medföra rätt till såväl förtidspension som ålderspension.

Andra lagutskottet, som beträffande gratispoäng till dem som bedriver studier eller annan utbildning eller undergår värnpliktstjänstgöring uttalade att detta innebar ett avsteg från den inom tilläggs pensioneringen grundläggande principen om förvärvsinkomst såsom förutsättning för pension, anförde i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 27* angående ovannämnda önskemål:

I stort sett samma betänkligheter som anförts mot förslaget om gratispoäng för dem som på grund av studier m. m. gått förlustiga pensionspoäng eller fått låg sådan kan anföras mot en liknande anordning för husmödrar. Det bör vidare framhållas, att det för rätt till hel ålderspension krävs endast 30 pensionsgrundande år. Tack vare denna regel påverkas i allmänhet inte pensionens storlek för en husmoder, som något eller några år avhåller sig från förvärvsarbete. Utskottet finner därför inte skäl biträda förevarande önskemål.

Ett annat önskemål var att en självständig pensionsrätt inom tilläggs pensioneringen skulle tilläggas hemarbetande husmödrar. I denna del instämde andra lagutskottet i vad som uttalats i ovannämnda utlåtande nr 56 år 1961.

Även 1963 års riksdag hade i anledning av *motioner* att ta ställning till frågan om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar. Härvid anslöt man sig till vad som uttalats vid behandling av frågan åren 1961 och 1962.

Vid 1964 års riksdag väcktes *motioner*, där det hemställdes om prövning inom pensionsförsäkringskommittén av möjligheterna att låta kvinna med minderårigt barn intjäna pensionsår utan att ha någon inkomst. Under hänvisning till att vad utskottet anförts under åren 1961—1963 angående en självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar i stort sett gällde även förslaget om gratisår, avstyrkte *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 57 år 1964* motionerna.

Även 1965 och 1966 års riksdagar hade att taga ställning till motionsyrkanden av i huvudsak samma innehåll som det nu aktuella yrkandet. Motionerna avslogs under hänvisning till riksdagens tidigare ställningstagande (reservationen i 2LU 1965: 8 samt 2LU 1966: 39).

Vid 1966 års riksdag väcktes *motioner* med yrkande om utredning av ett i motionerna skisserat förslag rörande allmän egenpension. Motionärerna menade bl. a., att självständig pensionsrätt borde kunna tillerkännas hemarbetande eller deltidsarbetande make. På hemställan av *andra lagutskottet* (utlåtande 1966: 53) beslöt riksdagen anhålla hos Kungl. Maj:t att motionerna måtte överlämnas till *pensionsförsäkringskommittén*. Sedermera har Kungl. Maj:t överlämnat motionerna till nämnda kommitté att vara tillgängliga vid dess behandling av frågorna om änkepension till frånskilda och om änklingspensioner.

I anledning av *motioner* till 1967 års riksdag har riksdagen på hemställan

av andra lagutskottet i utlåtande nr 38 gjort framställning om att frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor inom socialförsäkringssystemet skall utredas. Kungl. Maj:t har därefter, den 20 oktober 1967, utfärdat tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén, som därigenom fått i uppdrag att göra den begärda översynen.

Slutligen må här hänvisas till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10 år 1968, som behandlar motioner angående de hemarbetandes situation.

Utskottet

I förevarande motioner tas upp en fråga, som rör reglerna om rätt till allmän tilläggspension (ATP). I motionerna görs gällande att en förälder, som under ett antal år avstår från förvärvsarbete för att vårda sina barn, kan ha svårt att komma upp till pensionsgrundande inkomst under så många år, som krävs för att full ATP skall utgå. Motionärerna vill därför, att pensionsförsäkringskommittén skall få i uppdrag att grundligt överväga frågan om den, som vårdar barn i hemmet, under ett begränsat antal år bör få rätt att tillgodoräkna sig ATP-poäng, trots att vederbörande inte ägnar sig åt förvärvsarbete. Förslagsvis tänker sig motionärerna, att sådant tillgodoräknande skulle få ske för vård av barn som är under tre år, dock under en sammanlagd tid av högst tio år.

Förslag med i huvudsak samma syfte, som det nu aktuella, har upprepade gånger under 1960-talet behandlats av riksdagen. I vissa fall har förslagen avsett tillskapande av en självständig pensionsrätt för hemarbetande kvinnor. Häremot har invänts, att pensionsavgifterna skulle komma att drabba familjens kontantinkomster, d. v. s. regelmässigt makens arbetsförtjänst bland annat under den tid då i många fall familjens kostnader för barnens underhåll och uppfostran är stora. Andra förslag, som haft stora likheter med de nu väckta, har inneburit, att husmödrar, som lämnat sitt förvärvsarbete för att ta vård om sina minderåriga barn, skulle få tillgodoräkna sig s. k. gratispoäng eller gratisår. Motionerna har i dessa fall avslagits under hänvisning till att ett genomförande av förslagen skulle innebära ett avsteg från den inom ATP grundläggande principen om förvärvsinkomst som förutsättning för pension. Vidare har framhållits, att för rätt till hel ålderspension krävs endast 30 pensionsgrundande år; tack vare denna regel påverkas i allmänhet inte pensionens storlek för den, som något eller några år avhåller sig från förvärvsarbete.

Utskottet vill erinra om att vad sålunda tidigare anförts om trettioårsregeln har sin giltighet även i fråga om de aktuella motionsförslagen. Det kan tilläggas, att för beräkning av pensionens storlek medräknas endast de 15 bästa poängåren. Ett genomförande av motionärernas förslag påverkar således i allmänhet inte rätten till eller storleken av ålderspensionen. Det må emellertid framhållas, att riksdagen föregående år gjorde en framställning

till Kungl. Maj:t om att frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor inom socialförsäkringssystemet skulle utredas. I det utskottsutlåtande som låg till grund för riksdagens ställningstagande anfördes, att sedan principerna för sjukförsäkringen och den allmänna pensioneringen faststälts, hade samhället genomgått åtskilliga förändringar och nu företedde i många avseenden en ny bild, bl. a. genom att kvinnorna i växande omfattning börjat ägna sig åt förvärvsarbete. Det framhölls, att en tendens mot större jämställdhet med männen i försörjningshänseende blev mer och mer märkbar, att mannen som den ende försörjaren av familjen inte var en lika given sak nu som då grunderna för socialförsäkringssystemet tillskapades och att utvecklingen mot en ökad yrkesverksamhet bland kvinnorna kunde väntas fortsätta. Utskottet fann det uppenbart, att dessa förhållanden i viktiga avseenden kunde rubba förutsättningarna för det nuvarande socialförsäkringssystemet och ville därför ansluta sig till motionärernas uppfattning, att behov förelåg av en översyn av socialförsäkringsförmånerna i de hänseenden, som påtalats. Kungl. Maj:t har därefter givit pensionsförsäkringskommittén i uppdrag att företa den begärda översynen, såvitt avser pensioneringen. Kommittén — som även fått till sig överlämnat motioner om en allmän egenpension — har således i uppgift att pröva frågor som uppenbarligen innefattar problem av den art som aktualiserats av motionärerna. Något riksdagens initiativ i anledning av motionerna synes därför inte erforderligt.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet, att förevarande motioner, I: 686 och II: 878, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 november 1968

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Carlqvist (s), herr Lars Larsson (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Eric Carlsson (cp), Dahlberg (s), Edström (fp)* och Blomquist (h);

från andra kammaren: herr Rimmerfors (fp), fru Ekendahl (s)*, herrar Gustavsson i Alvesta (cp), Bengtsson i Varberg (s), Fredriksson (s), Ringaby (h), fru Svensson (s) och herr Jonsson (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.